МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ ПОЛІТИЧНИХ НАУК

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ПОЛІТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ІМЕНІ І.Ф. КУРАСА НАН УКРАЇНИ

ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

МИКОЛАЇВСЬКИЙ ЦЕНТР ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

СУЧАСНА
УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИКА
ПОЛІТИКИ І ПОЛІТОЛОГИ ПРО НЕЇ

Випуск 16

КИЇВ

МИКОЛАЇВ 2009

УДК 321.01

ББК 66.3(4 Укр)я 43

С 89

Рекомендовано до друку вченими радами Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України (протокол № 2 від 09.04.2009 р.) та Чорноморського державного університету імені Петра Могили (протокол № 8 від 16.04.2009 р.).

Постановою Президії ВАК України від 08.09.1999 р. № 01-05/9 збірник наукових праць включено до переліку № 2 наукових фахових видань з політичних наук, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук.

Рецензенти:

О.В. Бабкіна - доктор політичних наук, професор
В.Л. Гавеля - доктор філософських наук, професор
Ю.І. Шаповал - доктор історичних наук, професор

Голова редакційної колегії:

М.І. Михальченко - член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор, президент Української академії політичних наук

Заступники голови редакційної колегії:

А.В. Толстоухов - член-кореспондент АПН України, доктор філософських наук
Ю.А. Левенець - член-кореспондент НАН України, доктор політичних наук

Члени редакційної колегії:

В.П. Андрушенко - доктор філософських наук, професор
М.О. Багмет - доктор історичних наук, професор, відповідальний за випуск
В.А. Войналович - доктор політичних наук, професор
В.П. Горбатенко - доктор політичних наук, професор
М.С. Іванов - доктор політичних наук, професор
А.І. Колісніченко - доктор історичних наук, професор
О.П. Мещанінов - доктор педагогічних наук, професор
М.Ф. Рибачук - доктор філософських наук, професор
Ф. М. Рудич - доктор філософських наук, професор
В.Ф. Цвих - доктор політичних наук, професор
Ю.Ж. Шайгородський - кандидат психологічних наук, відповідальний за випуск
Л.Є. Шкляр - доктор політичних наук, професор

Науковий секретар **Г.В. Коваль** - кандидат політичних наук

Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. - Київ, Миколаїв: Вид-во "Український центр політичного менеджменту", 2009. - Вип. 16. -452 с.

ББК 66. (4 Укр)я 43

Тексти друкуються в авторській редакції.

ISBN 978-966-8878-15-2

ISSN 1810-5270

® Українська академія політичних наук, 2009
© Український центр політичного менеджменту, 2009
© Інститут політичних та етнонаціональних досліджень, 2009
© ЧДУ імені Петра Могили, 2009

***І.* Хоржевська**
ОСОБИСТІСНІ ЗМІНИ ФАХІВЦЯ ЯК НАСЛІДОК ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ…….207

О. Андрєєва
ПРОБЛЕМА "НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ" В КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ СУВЕРЕННОЇ ДЕРЖАВИ……...213

О. Євтушенко
ОСОБЛИВОСТІ РАДЯНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.....……...220

Г. Коваль, Д. Боровський
ПАТРІОТИЗМ В ПОЛІТИЧНІЙ КУЛЬТУРІ МОЛОДІ……..227

В. Лісовський
ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ……232

Н. Шеременко
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ……237

О. Дубас
РОЛЬ МАС-МЕДІА У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА……242

В.Шатун
МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ…….248

В. Головата
ВПЛИВ ТРАДИЦІЙ НА РОЗБУДОВУ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ ЄС.....……...255

Н. Седнєва
МОВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ…….263

Т. Личко
РЕФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З СТРУКТУРАМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ……..267

В. Недбай
ІНТЕРНЕТ ЯК НОВА ТЕХНОЛОГІЯ ПЕРЕДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ……274

Г. Коваль, Д. Боровський

ПАТРІОТИЗМ В ПОЛІТИЧНІЙ КУЛЬТУРІ МОЛОДІ

Протягом історії почуття патріотизму розвивалося й формувалося від покоління до покоління, проявляючись у найскладніші періоди суспільного розвитку [11, с. 145]. Однак, у сучасній Україні в умовах будівництва нової суспільно-політичної системи значно слабкішою стала спадкоємність поколінь, наростають тенденції маргіналізації й відчуженості молоді. Якщо серед представників середнього і старшого поколінь переважають колишні цінністо-політичні орієнтації, традиційні стереотипи політичного мислення й поведінки, то в молодіжному середовищі спостерігається духовна порожнеча. У результаті впровадження західних цінностей вона заповнюється невластивими суспільній свідомості українців якостями, такими як егоїзм, крайній націоналізм, корисливість, прагнення будь-якими шляхами й засобами отримати вигоду за рахунок інших, іноді на шкоду державі.

Плідною виявилася типологія культур, запропонована відомим етнографом М. Мідом [7, с. 263]. Він рекомендував розрізняти в людській історії типи культур за критерієм зв'язку між поколіннями стосовно до темпів суспільного розвитку. Було виділено три чистих типи. Перший - постфігуративний, де діти вчаться, насамперед, у своїх попередників; другий - кофігуративний - де діти й дорослі вчаться у своїх однолітків; третій - префігуративний - де дорослі вчаться також у своїх дітей.

У постфігуративних культурах зміни протікають дуже повільно, минуле дорослих виявляється майбутнім для кожного нового покоління. Жовтень 1917 року й наступні події - громадянська війна, індустріалізація й колективізація - в основному зламали цей тип. Його місце зайняла культура кофігуративного типу, де панує модель поведінки людей, які наслідують своїх сучасників. Старші покоління є зразками для наслідування, але вони ж санкціонують нововведення. Окремий індивідуум може стати виразником нового способу життя, тобто, у свою чергу, новим зразком.

Падіння «залізної завіси» і подальший процес становлення нової української державності супроводжувався тим, що покоління молоді 90-х років XX століття потрапило під вплив об'єднаної електронної комунікативної мережі й придбало такий досвід спілкування зі світом, якого ніколи не було й не буде в старшого покоління. У цьому є позитивний момент - прогресивний рух уперед. Однак, більшість як традиційних ЗМІ, так і нових джерел інформації виявляються по-новому зорієнтованими, фактично стають трансляторами західних цінностей. Старше покоління не створює нових каналів передачі свого безпрецедентного досвіду, в результаті чого занижує свою цінність в очах дітей. У сучасних соціально-економічних і політичних умовах життєва перспектива молоді принципово не може бути повторенням досвіду їх батьків.

Сучасний стан українського суспільства й досі характеризується як перехідний, а будь-який перехідний період може викликати екстремальні прояви [4,с.95].

227

Недотримання обов'язкових для нормального функціонування суспільства політичних, правових, соціальних, культурних норм створює на українському грунті сприятливі умови для розвитку екстремістських тенденцій. Крім того, українська національна самосвідомість переживає сьогодні стан кризи, що створило можливим прояви великомасштабного неконтрольованого сплеску приниженого національного самолюбства.

Особливо велике значення проблема патріотизму мас для політичної культури сучасної української молоді. Обумовлено це тим, що її ставлення до патріотизму формувалося в умовах різкого переходу від однієї суспільно-політичної системи до іншої, наступної затяжної соціокультурної кризи, викликаної зміною парадигми державного курсу формування ціннісних орієнтацій своїх громадян. [5, с. 35].

Саме від молоді багато в чому залежить майбутнє нашого суспільства й той стан, у якому воно буде перебувати. Фактично молодь виявляється втіленням часу. Таке розуміння молоді можна інтерпретувати з позицій

реляційної концепції часу, відповідно до якої час розуміється як зміна якісних станів об'єкта, що змінюються [1, с. 45]. При цьому, зв'язуючи час із молоддю, виходить, що, по-перше, майбутнє суспільство можна побачити в тому новому поколінні, що вже актуально існує в теперішньому часі у вигляді дитячого й молодіжного співтовариства. По-друге, актуально існуюча молодь - це потенційне «доросле» суспільство. Таким чином, новизна й специфіка вирішення питання про майбутнє в цьому випадку полягає в тому, що в особі молоді майбутнє існує в сьогоденні (що нетипово для багатьох об'єктів), а лише потім сьогодення потенційно проектується в майбутнє. Від того, чи зможе нове покоління опанувати навички групової поведінки, вироблені й устояні в даному суспільстві, залежить, чи зможе дане суспільство забезпечити своє самозбереження та безконфліктність життєдіяльності [2, с. 286]. Адаптація масової свідомості до нових реалій ще далеко не завершена, що визначає його перехідний і багато в чому нестійкий характер. Історична соціокультурна природа цього розколу формується, складається у форсованому і значною мірою насильницькому розпаді традиційного суспільства. Історичний досвід свідчить, що розпад традиційного соціуму починається з розриву соціальних зв'язків. Катастрофічна ситуація в сучасному українському суспільстві, стрімкі й аж ніяк не завжди позитивні зміни в економіці, політичному житті, повсякденній діяльності, радикальні зміни геополітичного простору визначають гостру кризу ідентичності як особистісної, так і групової, незадоволеність багатьох соціальних і духовних потреб індивідуума. На думку німецького дослідника В. Хесле, сутністю кризи колективної ідентичності є: розпад колективної пам'яті, втрата віри в майбутнє, невідповідність уявлень культури про саму себе та її сприйняття іншими культурами, почуття неповноцінності перед іншою культурою [11, с. 121]. Руйнування традиційних спільностей, статусів, зв'язків, референтних груп, механізмів соціалізації, звичного способу життя прирікає багатьох

українців на почуття самотності й розгубленості, змушує шукати нові (і/або відновлювати традиційні) форми колективності (національні, регіональні, вікові й т.д.), що призводить до посилення конфліктів між різними способами ідентифікації, зростання напруження в суспільстві. Суспільство ж є глибоко розчарованим практично у всіх існуючих проектах і політичних конструкціях; відбувається активний пошук нових домінант, які, модливо, здатні частково відновити втрачену ідентичність.

На процес політичної соціалізації сучасної молоді великий вплив продовжує здійснювати характер політичної культури, який складався в минулому. Слід зупинитися на характеристиці найбільш стійких, ментально вкорінених особливостях української політичної культури [2, с. 135].

Українська правляча еліта свідомо визначала й визначає свої погляди як правильні й безперечні, як «остаточне світорозуміння». Винятковою претензією на тріумф істини, вищу розумність претендували більшовики, які вірили, що марксизм не помиляється, має загальну цінність, являє собою єдине й непогрішне вчення, єдино наукове розуміння теорії та історії держави і суспільства. Варто пам'ятати, що легітимація влади в Україні традиційно мала й має ідеократичний характер, оскільки в основі будь-якого традиційного суспільства лежить орієнтація на цінності, а не на практичні цілі. Легітимація влади завжди здійснювалася не шляхом вільного волевиявлення народу, а «зверху». Звідси, зокрема, проблема формулювання нової національної ідеї, здатної консолідувати суспільство.

Так вибудовується модель влади, яка затверджує єдино правильний погляд з центра, на основі якого встановлюють у відцентровому порядку уніфіковані знання про світ. Влада спирається на ретельно підібраних і залежних від неї експертів, допускає до себе лише однодумців, які виправдовують, схвалюють прийняті рішення; ізолюється від незалежних дослідників, від широкої наукової громадськості. Це і є тоталітарною індоктринацією, якій піддавалося радянське суспільство протягом 70-их років, і яка вплинула на його сучасний стан і є однією з причин його ідеологічного

розколу, появи низки тенденцій політичного, у т.ч. електорального поводження, психологічного настрою великих соціальних груп і т.д.

Головним результатом стало формування одномірної людини [7, с. 131-132]. Просте, гомогенне мислення диктує однозначні, однобічні рішеннл й норми життя. Інерція одноманітного підходу, прагнення до однорідності знаходить найчастіше вихід у спробі знайти й реалізувати «одне-єдине», «одне-універсальне», «остаточне» рішення для всієї країни.

Все це є особливо важливим для молодого покоління. Підлітки освоюють вірування, відчуття, дії, відтворені в реальних життєвих ситуаціях родиною, або друзями, або «символічними моделями» (літературними персонажами, кіногероями, телезірками або відомими людьми, з якими немає прямого контакту). Знання підключає моделювання: людина аналізує, порівнює, продовжує копіювати або намагається бути відмінною від інших людей.

Дух і події часу також жорстко впливають на політичну соціалізацію. Існування «міжпоколінного розриву» (ступінь засвоєння дитиною політичних поглядів батьків) багато в чому залежить від того, наскільки політичне середовище, в якому зростає дитина, відрізняється від того, в якому виховувалися її батьки.

229

Можливим є те, що в період формування дитини, дух і політичні події часу його соціалізації можуть зменшувати розходження поглядів батьків і дітей, прив'язуючи покоління до загальних політичних поглядів.

Таким чином, характер сучасної політичної участі молоді значною мірою обумовлений рівнем політичної культури молоді й суспільства в цілому. Перехідний стан сучасного суспільства наклав відбиток і на політичну культуру молоді. На сьогодні має місце суперечливість ціннісних орієнтацій молоді. З одного боку, йде передача від покоління до покоління традиційних українських цінностей, таких як етатизм, авторитаризм, колективізм, соборність, солідаризм, анархізм.

З іншого боку, зберігаються ідеали радянського минулого, які через

погіршення матеріально-економічного становища певної частини молоді стають досить привабливими. Головні ціннісні орієнтації радянського періоду представлено в сучасній політичній культурі у вигляді ідеалізму, вождізму, зрівняльного розподілу, націоналізму, протестної поведінки. Відзначимо, що досить грунтовно проявила себе верства молоді, орієнтована на модерністські цінності. Серед них особлива перевага віддається правам і свободам людини, орієнтації на ринок і демократію, індивідуалізм.

Актуальною сьогодні є проблема визначення головного вектора формування політичної культури молоді. На наш погляд, на початку XXI ст. складаються сприятливі обставини формування політичної культури молоді по лінії сполучення визнаних цінностей, таких, як борг, обов'язок, консенсус, підпорядкування інтересів особистості інтересам групи, повага до права й держави, право на самоорганізацію особистості. Створення єдиної моделі політичної культури, що відображає особливості історичного розвитку України, може слугувати фундаментом розвитку політичної активності молоді. У цьому зв'язку постає проблема вдосконалення діяльності інститутів політичної соціалізації молоді в руслі, насамперед, політичної аксеології. Виникає потреба підвищення політичної культури молоді в цілому.

Головними системостворюючими факторами підвищення рівня політичної культури в рамках політичної соціалізації молоді мають стати цілеспрямовані дії державних і суспільних структур з залучення молоді до традицій, цінностей політичного життя, формування якостей політично активної особистості [6, с. 84-85]. Створення державно-суспільної системи соціалізації молоді настійно диктує перехід від теоретико-пізнавального характеру до діяльного-практичного. Тенденція, що виникла в середині 90-х років минулого століття, показує, що прагнення до самостійної політичної участі молоді зростає, а реального виходу до неї в молоді немає. Тим часом реальне політичне життя диктує необхідність створення не тільки політичного поля діяльності молоді в регіонах, але й формування регіональної вертикалі молодіжного самоврядування із владними структурами.

Найважчим питанням є те, як швидко зміниться українська ментальність і політична культура [8, с. 125-126].

230

Зрушення, що відбуваються переважно в середовищі молодих українців, свідчать, що базисний шар ментальності - архетипи влади й підпорядкування, сам когнітивний стиль мислення піддаються повільним і незначним змінам. Навіть інертні, тверді установки під впливом демократичної політичної соціалізації пом'якшуються, нейтралізуються поглядами, що відображають уявлення про складності навколишнього світу, про розмаїтість альтернатив і методів діяльності.

Для виховання патріотизму в руслі формування політичної культури молоді важливу роль відіграє політична освіта [9, с. 363]. У сучасному світі політична освіта здійснюється за різноманітними моделями. Для нашого випадку особливий інтерес має дилемно-контроверсійна модель, орієнтована на розвиток критичності, використання набутих знань для побудови прогностичних моделей майбутнього, залученість до процесу прийняття рішень на різних рівнях. Такий підхід пов'язаний з переходом на інноваційний тип навчання, пошук і розроблення нових освітніх технологій.

Таким чином, молодь, включаючись в «політичну гру», починає відрізнятися більшою прозорливістю, самостійністю й самодіяльністю. У нормальних умовах підтримується рівновага між усіма цими рівнями, сторонами й суб'єктами ментальності, тоді як у кризових умовах - загострюються протиріччя з неминучими конфліктами й зіткненнями. Цей стан відповідно позначається й на проявах патріотизму в молодіжному середовищі. Дані соціологічних опитувань показують, що тільки п'ята частина молоді вважають себе патріотами, майже третина не бачить нічого особливого в можливості або дійсності не бути патріотами своєї країни. Причому у свідомості більшості сучасних молодих людей навіть саме поняття «патріотизм» має досить неясні й приблизні обриси, не говорячи вже про визначення власної причетності до цього явища. И сьогодні суспільство

переживає початок нового етапу у ставленні різних політичних сил до державно-національної ідеології. Мова йде не стільки про формування концептуально завершеної й програмно оформленої патріотичної ідеології, скільки про посилення ролі відповідних базових цінностей у програмах політичних партій і в інформаційному просторі України: сильна держава, державність, зміцнення вертикалі влади, патріотизм, соціальна відповідальність

1.Бебик В.М. Політична культура сучасної молоді / В.М. Бебик, М.Ф. Головатий, В.А. Ребкало. - К.: А.Л.Д., 1996. - С. 41-65. 2. Гришина Н.В. Психология конфликта. - СПб.: Питер, 2000. - 464 с. 3. Екадумова И. Проблема нахождения оптимальной теории политической социализации для переходного общества // Философия. Культура. Общество: Сб. тр. молодых ученых и аспирантов / Респ. ин-т высш. шк. Бел. гос. ун-та; Гл. ред. Я.С. Яскевич и др. - Минск, 2001. - С. 94-97. 4. Екадумова И. Проблема нахождения оптимальной теории политической социализации для переходного общества // Философия. Культура. Общество: Сб. тр. молодых

ученых и аспирантов / Респ. ин-т высш. шк. Бел. гос. ун-та; Гл. ред. Я.С. Яскевич и др. - Минск, 2001. - С. 94-97. 5. Иваненков СП, Кусжанова А.Ж. Молодежь и патриотическое воспитание // Credo-new. - 2002. - №3. 6. Маркузе Г. Одномерный человек // Американская социологическая мысль: Тесты / Под ред. В.И. Добренькова. -М.: Издво МГУ, 1994. - С. 121 -146.7. Мид М. Культура и мир детства. Избранные произведения (Пер с английского) -М.: Наука, 1988 - 429с. 8. Попенко Я. Українська ментальність та патріотичне виховання молоді як чинники розбудови незалежної Української держави // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. - Львів, 2001. -Вип. 9. -С. 122-129. 9. Селивоненко О.Г. Патриотизм как социально-педагогическая проблема // Безопасность Евразии. - 2002. - № 2 (8). - С. 361-364. 10. Хесле В. Кризис индивидуальной и коллективной идентичности // Вопросы философии. - 1994. - № 10. 11. Ясперс К. Смысл и назначение истории. -М., 1991.